

FARMAKOLOGIYA FANIGA KIRISH, FANNING BOSHQA FANLAR BILAN BOG`LIQLIGI, KELIB CHIQISH TARIXI

Boymurodov Eson

Samarqand tibbiyot institut farmakognoziya va farmasevtik texnologiya
kafedrasi assistenti

Xasanova Gulbaxor

Samarqand tibbiyot institut farmakognoziya va farmasevtik texnologiya
kafedrasi assistenti

Olimov Sardor

Samarqand tibbiyot institut farmakognoziya va farmasevtik texnologiya
kafedrasi assistenti

Annotatsiya: fanning rivojlanish tarixini o`rganish, fanning yo`nalishlari tasnifi va xususiyatlari haqida nazariy va amaliy ma`lumotlar.

Kalit so`z: Farmakodinamika, farmakokinetika, umumiy va xususiy farmakologiya, farmakopeya qo`mitasi.

INTRODUCTION TO THE SCIENCE OF PHARMACOLOGY, THE RELATIONSHIP OF SCIENCE WITH OTHER DISCIPLINES, THE HISTORY OF ITS ORIGIN

Boymurodov Eson

Assistant of the Department of Pharmacognosy and Pharmaceutical Technology
of Samarkand Medical Institute

Xasanova Gulbaxor

Assistant of the Department of Pharmacognosy and Pharmaceutical Technology
of Samarkand Medical Institute

Olimov Sardor

Assistant of the Department of Pharmacognosy and Pharmaceutical Technology
of Samarkand Medical Institute

Annotation: the study of the history of science, theoretical and practical information about the classification and characteristics of science.

Keywords: Committee on Pharmacodynamics, Pharmacokinetics, General and Special Pharmacology, Pharmacopoeia.

**ВВЕДЕНИЕ В НАУКУ ФАРМАКОЛОГИЮ, ВЗАИМОСВЯЗЬ
НАУКИ С ДРУГИМИ ДИСЦИПЛИНАМИ, ИСТОРИЯ ЕЕ
ВОЗНИКНОВЕНИЯ**

Боймуродов Эсон

Ассистент кафедры фармакогнозии и фармацевтической технологии
Самаркандского медицинского института

Хасанова Гулбахор

Ассистент кафедры фармакогнозии и фармацевтической технологии
Самаркандского медицинского института

Олимов Сардор

Ассистент кафедры фармакогнозии и фармацевтической технологии
Самаркандского медицинского института

Аннотация: изучение истории науки, теоретические и практические сведения о классификации и характеристиках науки.

Ключевые слова: фармакодинамика, фармакокинетика, общая и специальная фармакология, фармакопейный комитет.

Фармакология (yun. *pharmacōn* — dori va *logiā*) — tibbiybiologik fan; odam va hayvonlar organizmiga dorilar yuborilgandan keyin ularda ro‘y beradigan o‘zgarishlarni o‘rganadi. Farmakologiya bir necha yo‘nalishlarni o‘z ichiga oladi: **farmakodinamika** — doridarmonlarning organizmga ta‘sirini, **farmakokinetika** — dorilar organizmga tushgandan to organizmdan chiqib ketguncha bo‘lgan harakatini (so‘rilishi, taqsimlanishi, biotransformatsiyasi va ekskretsiyasi), biokimyoviy farmakologiya — dorilarning organizmdagi molekulyar ta‘sir mexanizmini o‘rganadi. Doridarmonlarning tibbiyot amaliyotidagi ta‘sirini o‘rganish esa klinik farmakologiyaning vazifasidir.

Umumiy va xususiy farmakologiya ajratiladi. **Umumiy** farmakologiya dorilarning organizmga ta‘sir mexanizmini, shu tufayli kelib chiqadigan umumiy o‘zgarishlarni, dori moddalarini organizmga yuborish, ularning so‘rilishi, taqsimlanishi, o‘zgarishi va organizmdan chiqish jarayonlarini, dori moddalarining xususiyatiga ta‘sir etuvchi sharoitlarni, dori moddalarining ta‘sir va davolash turlarini, ularni birga qo‘llanganda ro‘y beradigan jarayonlarni hamda ularning standartlash, tasniflash va qidirish kabi juda ko‘p muammoli masalalarini o‘rganadi.

Xususiy farmakologiyaning vazifasi — asosiy ta‘sir kuchiga ko‘ra sistemalashgan dori moddalar, ya‘ni og‘riqsizlantiruvchi, siydik haydovchi va h.k. ni o‘rganish. Shuningdek, turli xil mikroorganizm va parazitlarga ta‘sir etuvchi dorilar ham xususiy F.da qayd etiladi. Xususiy farmakologiya . farmatsevtik kimyo, farmatsevtik texnologiya, farmakognoziya, biokimyoviy

farmakologiya , kimyoterapiya, toksikologiya va boshqa fanlar bilan uzviy bogʻliq. Shu tufayli tibbiyotning asosiy nazariy bilimlari farmakologiya orqali amaliy tibbiyotga tadbiq etiladi.

Farmakologiya tarixi uzoq, oʻtmishga borib taqaladi, chunki inson yaratilgandan boshlab u tabiat qoʻynida yashab oʻzining turli xil noxush holatlari va kasalliklariga atrofidagi giyohlardan, hayvonot olamidanda shifo, doridarmon izlagan. Farmakologiya rivojlanishiga qadimgi arab, yunon va Osiyo mamlakatlari olimlari ham katta hissa qoʻshganlar. Xususan, Gippokrat, Dioskarid, Galen va boshqalarning dorivor giyohlar hamda ularning ishlatilishi haqidagi maʼlumotlari 19-asrgacha F. sohasida asosiy qoʻllanma boʻlib kelgan.

Yaqin Sharq va Oʻrta Osiyoda Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali ibn Sinolarning dorivor giyohlar va moddalar haqidagi asarlari F. taraqqiyotiga muhim turtki buldi. Ibn Sinoning "Tib qonunlari" asarida qayd etilgan 811 xil oddiy dorilarning 612 tasi dorivor oʻsimliklar va ulardan foydalanish usullariga bagishlangan. Ushbu asar shu kungacha oʻz ahamiyatini saqlab kelmoqda.

19-asrga qadar farmakologiya asosan empirik tarzda rivojlangan. Shu davrga kelib eksperimental F. shakllandi. Bunda F. Majandi, Klod Bernar, R. Buxgeym, I. P. Pavlov, V. V. Zakusov, M. D. Mashkovskiy va boshqa jahon olimlarining ulkan hissalarini bor.

Oʻzbekistonda farmakologiya 1920 yil Toshkentda Turkiston davlat universiteti tibbiyot fti qoshida farmakologiya kafedrasini tashkil etilishi tufayli rivojlandi. Keyinchalik respublikaning turli shaharlaridagi tibbiyot intlari qoshidagi farmakologiya kafedralarida, Oʻzbekiston FA ning i.t. institutlarida farmakologiya fani yanada rivojlantirildi. Oʻzbek farmakologlaridan, prof. I.K. Kamilov, M. B. Sultonov, Oʻ.B. Zokirov, Q.N. Najmiddinov, S. S. Azizova va boshqalarning izlanishlari natijasida dorivor oʻsimliklar va kimyoviybiologik

faol moddalardan 200 dan ortiq shifobaxsh moddalar ajratib olindi, ularning 30 dan ortig'i klinik tekshiruvlardan o'tkazilib, tibbiyot amaliyotiga tadbiq etildi.

Hulosa: O'zbekiston mustaqillikka erishgandan so'ng Respublika sog'liqni saklash vazirligi qoshida Dorivor moddalar va tibbiyot texnikasi sifatini nazorat qilish hamda standartlash bo'yicha Bosh boshqarma hamda ular tarkibida farmakologiya va farmakopeya qo'mitalarining tuzilishi munosabati bilan farmakologiya fani yanada ravnaq topdi. Qisqa muddat ichida 20 dan ortiq shifobaxsh o'simliklar va 10 dan ortiq yangi biologik faol preparatlar (piratsin, kupir, fentriazolin, kobavit, fensulkal, glipil, mumiyo tabletkasi, navbaxtin, benzketozon va boshqalar) tibbiyotda qo'llash uchun tavsiya etildi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Farmakologiya (Maxmudjonova. K.S, Shadmonova.Sh va Rizayeva.N) fan darsligi Ivan.I.K, Galina.V. |
2. M va Murodova.L.I. Chueshov V.I, Gladux.E V va boshqalar .
3. Andriy Stanislavovich Gavrilov 2010.
4. Mixayilova G.V, Murodova .L.I 2000